

УДК 371.132:37.03

Ратєєва Вікторія Олександрівна

керівник психологічної служби

Сумський державний педагогічний

університету імені А. С.Макаренка, м. Суми

ratviktoriya@yandex.ru

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЕСТЕТОТЕРАПЕВТИЧНИХ ЗАСОБІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Статтю присвячено висвітленню понять «готовність», «естетотерапевтичні засоби», «психологічне здоров'я», «здоров'язбережувальні технології». Обґрунтовано структуру готовності майбутніх психологів до використання у професійній діяльності засобів естетотерапії, що включає мотиваційно-орієнтаційний, пізнавально-операційний, емоційно-вольовий, оцінювальний компоненти.

Ключові слова: майбутні психологи; естетотерапевтичні технології; здоров'язбережувальні технології; готовність до діяльності; професійна діяльність.

Актуальність теми дослідження. Перехід від індустріального до насиченого інформаційно-технологічного простору відкриває нові орієнтири у соціокультурному житті суспільства, що якісно змінює освітні потреби щодо підготовки та подальшої професійної діяльності сучасних фахівців.

У вищій школі наразі ведеться активний пошук модернізованих форм та методів щодо ефективної підготовки практичних психологів з метою розвитку їхньої професійної компетентності. Саме тому оновлений зміст методичної підготовки практичного психолога має становити питання щодо саморозвитку та самоосвіти, подальшого засвоєння та вдосконалення професійних знань та умінь, які і становлять базис майбутньої професійної діяльності.

Метою статті є теоретичний розгляд проблеми формування готовності майбутніх практичних психологів до використання засобів естетотерапії у професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Наразі стає актуальним питання щодо формування ціннісного ставлення до здоров'я шляхом залучення до освітнього процесу різних видів художньо-творчої діяльності у формі арт-терапевтичних

методик, які ґрунтуються на мобілізації творчого потенціалу людини, внутрішніх механізмах саморегуляції та зцілення. Цей психотерапевтичний напрямок включає в себе багато інших, таких як психотерапія, ігротерапія, психодрама, музикотерапія, танцювальна терапія, символдрама.

Стає пріоритетним соціальне замовлення на професіонала, який володіє здоров'язбережувальними технологіями навчання і виховання, здатний організувати здоров'язбережувальний навчально-виховний процес та готовий розвивати здоров'язбережувальну компетентність учнів естетотерапевтичними засобами.

Особливості готовності майбутніх практичних психологів до професійної діяльності з дітьми та підлітками полягають у подальшому розвитку умінь і навичок психологічного обстеження особистості, їх соціальних груп, моніторингу життєвих умов, проблем особистісного розвитку, встановлення психологічного діагнозу, визначення причин, що утруднюють розвиток, навчання та працю; здійснення психокорекційних заходів для усунення можливих відхилень у психічному розвитку і поведінці, подолання різних форм девіантної поведінки, формування адекватної соціальної позиції.

Окремі аспекти зазначеної проблеми вже були предметом уваги вітчизняних та зарубіжних дослідників. Так, зокрема, готовність до будь-якої діяльності як феномен досліджували В. Бондар, А. Капська, І. Пастир, О. Ярошенко. Готовність як системне особистісне утворення досліджувалися у наукових доробках С. Васильєва, А. Ведєнова, М. Дяченка, Л. Кандибович. Психологічну готовність досліджували В. Дорохін, С. Равіков, В. Моляко; мотиваційну – Е. Томас; професійну – Д. Мазоха.

Питання становлення та розвитку особистості під час підготовки до професійної діяльності та безпосередньо в її процесі представлені в дослідженнях Б. Ананьєва, Г. Балла, О. Бодальова, О. Бондарчук, Б. Братуся, Л. Карамушки, О. Киричука, С. Максименка, В. Семиченко, Т. Яценко та інших науковців.

Водночас, питання щодо формування психологічної готовності майбутніх практичних психологів до використання засобів естетотерапії висвітлені, на наш погляд, висвітлено недостатньо.

Як свідчать чисельні дослідження О. Федій, надзвичайна актуальність, новітність та інтегративність естетотерапевтичних знань як самостійного психолого-педагогічного напрямку розвитку сучасної особистісно орієнтованої гуманістичної освітньої парадигми, вимагає понятійно-категоріального визначення на теоретико-методологічному рівні самого поняття «естетотерапія» [8].

На нашу думку, результатом професійної підготовки майбутніх практичних психологів у вищих навчальних закладах є психологічна готовність до такої діяльності.

Як засвідчують дослідження Н. Пов'якель, підготовка майбутнього практичного психолога зорієнтована в основному на отримання студентами теоретичних знань, засвоєння спеціальних умінь та оволодіння техніками [5, 145]. Однак специфіка професійної діяльності майбутнього практичного психолога, передусім спрямована на надання психологічної допомоги іншим. Тому невід'ємною частиною у процесі практичної підготовки майбутнього практичного психолога до консультативної взаємодії з дітьми та підлітками є використання засобів естетотерапії.

На глибоке переконання О. Федій, саме естетотерапія, виступаючи одним із засобів професійної діяльності практичного психолога, постає необхідним компонентом формування самоосвітньої компетентності під час проектування і конструювання спеціалістом ефективної діяльності [8, 145].

Як стверджує С. Шандрук, особистісна готовність майбутніх практичних психологів до професійної діяльності має складну динамічну структуру і є сукупністю інтелектуальних, рефлексивних і психофізіологічних компонентів у їх співвідношенні з проблемами суспільства [7, 32].

У дослідженнях Т. Жванія, психологічна готовність до професійної діяльності майбутніх психологів розглядається як комплекс взаємопов'язаних та взаємозумовлених психологічних якостей, наявність яких у майбутнього психолога

має сприяти успішній професійній діяльності у галузі психології та взаємодії всіх її суб'єктів [3, 27].

Низкою вітчизняних і зарубіжних дослідників (Г. Бал, І. Бех, К. Мілютіна, С. Сисоєва, М. Чобітько) розроблено підходи до вивчення психологічної готовності суб'єкта до професійної діяльності, серед яких найбільш широко представлені особистісно-орієнтований та функціональний підходи.

Узагальнення різних підходів щодо структури психологічної готовності до професійної діяльності майбутніх практичних психологів дозволило нам визначити такі її компоненти як: мотиваційно-орієнтаційний, пізнавально-операційний, емоційно-вольовий, оцінювальний.

Мотиваційно-орієнтаційний компонент психологічної готовності майбутніх психологів до використання засобів естетотерапії включає в себе установки, інтереси, прагнення займатися консультативною роботою з дітьми та підлітками. Цей компонент включає ціннісно-професійні орієнтації, основою яких є професійна етика, професійні ідеали, погляди, принципи, переконання, готовність діяти відповідно до них.

До його основних структурних одиниць відносяться узагальнені професійні знання, погляди, переконання, принципи і готовність діяти в практичних ситуаціях відповідно до них. Орієнтаційний аспект цього компоненту є важливою характеристикою психологічної готовності практичних психологів до професійної діяльності, а тому весь навчально-виховний процес у вищому навчальному закладі має сприяти формуванню у студентів відповідальності, професійної етики, уміння використовувати засоби естетотерапії у консультативній взаємодії з дітьми та підлітками.

До пізнавально-операційного аспекту психологічної готовності майбутніх практичних психологів до використання засобів естетотерапії у консультативній взаємодії з дітьми та підлітками входять професійна спрямованість уваги, уявлень, сприймання, пам'яті, здібності, знання, дії, операції і заходи, необхідні для успішного здійснення майбутньої професійної діяльності.

Як зазначається у дослідженнях М. Д'яченко та Л. Кандибович, цілеспрямоване формування професійної уваги, пам'яті, уявлення є важливим фактором підвищення психологічної готовності. Серед якостей пізнавально-операційного компонента готовності значне місце займає педагогічне мислення. Воно виявляється в умінні виявити педагогічні ситуації, явища, факти, розпізнати, моделювати їх, спрогнозувати можливі наслідки [2, 123].

Емоційно-вольовий компонент психологічної готовності на переконання С. Шандрук включає почуття, вольові процеси, що забезпечують успішний перебіг і результативність діяльності майбутніх психологів; емоційний тонус, емоційна сприйнятливність, цілеспрямованість, самовладання, наполегливість, ініціативність, рішучість, самостійність, самокритичність, самоконтроль тощо [7, 32]. Зауважимо, що зміст психологічної готовності характеризується зв'язком інтелектуального й емоційного в сфері особистості, а саме зміст психологічної готовності визначає характер зв'язку між знаннями професійно-етичного особистісного змісту діяльності і його переживаннями. Сам навчально-виховний процес вищого навчального закладу необхідно організовувати таким чином, щоб студенти відчували такі самі емоції і почуття, які виникають у педагогів у їх професійній діяльності.

Серед вольових якостей, які забезпечують психологічну готовність майбутніх практичних психологів до використання засобів естетотерапії у консультативній взаємодії з дітьми та підлітками, Н. Бачманова виділяє такі: цілеспрямованість (керування в роботі певною метою); самовладання і витримка (збереження самоконтролю в будь-якій ситуації); наполегливість (тривале збереження зусиль при досягненні поставленої мети); ініціативність (готовність і вміння виявляти творчий підхід до вирішення проблем, самодіяльність при виконанні професійних функцій); рішучість (своєчасно приймати продумані рішення і без зволікань приступати до їх виконання); самостійність (відносна незалежність від зовнішніх впливів); самокритичність (вміння помічати свої помилки, неправильні дії та прагнення їх виправити) [1].

Оцінювальний компонент передбачає самооцінку своєї професійної підготовки і відповідність процесу розв'язання професійних завдань оптимальним зразком. Психологічна готовність включає в себе важливий компонент – потребу я в постійному професійному самовдосконаленні. Не менш важливим, вважаємо, психофізіологічний аспект психологічної готовності майбутніх психологів, який складається з впевнення у своїх силах, прагнення наполегливо і до кінця доводити розпочату справу, здатність вільно керувати своєю поведінкою і поведінкою інших, професійна працездатність, активність і саморегулювання, урівноваженість і витримка, рухомий темп роботи.

Отже, процес формування готовності майбутніх практичних психологів до консультативної роботи з дітьми та підлітками, є за своєю суттю складний, багатогранний характер, що включає в себе всі напрями й аспекти професійної діяльності. На наше переконання, зусилля майбутніх практичних психологів, які працюють у загальноосвітніх навчальних закладах мають бути спрямовані на профілактику розвитку особистісних деформацій у дітей та підлітків, девіантної поведінки, надання допомоги у подоланні різних життєвих криз, консультативної допомоги у розв'язанні гострих життєвих проблем та внутрішніх конфліктів тощо.

Для консультативної взаємодії з дітьми та підлітками, на переконання О.Федій, варто використовувати діагностувальні методи, які представлені графічними тестами, рольовими іграми, моделюванням з використанням арт-засобів, які застосовуються з метою отримання інформації щодо психологічного стану та рівня особистісного розвитку вихованця.

До естетотерапевтичних засобів відносять також образотворчі приладдя й матеріали, що мають ще певний діапазон можливих способів дії з ними, стимулюють суб'єкта до різних видів діяльності, дозволяють керувати його активністю, що вимагає розуміння специфіки й осмисленого їх застосування залежно від ситуації, проблеми людини або групи. Для консультації дітей та підлітків, що пережили травматичні ситуації, слід використовувати матеріали, котрі відрізняються певними фізичними властивостями й дозволяють урізноманітнити форми маніпуляцій з ними під час роботи (змішування й розбризкування фарб, нанесення на поверхню пластиліну).

Фарби провокують спонтанність в образотворчій діяльності, допомагають людині яскравіше й відкритіше виявити свої емоції, дослідити власні переживання. Пластилін, глина, спеціальне тісто найбільше підходять для роботи з агресією, болем, фрустраціями. Віддзеркалення негативних емоційних станів за допомогою певних маніпуляцій з пластичними матеріалами знижує вірогідність аутоагресії й насильницьких дій з боку самої дитини стосовно інших.

Слід зазначити, що поряд зі свободою у виборі матеріалів і засобів для творчої роботи в окремих випадках варто регулювати вибір матеріалів відповідно до особистісних характеристик клієнта. Так, у роботі з гіперактивними, жвавими дітьми не рекомендується використовувати матеріали, котрі стимулюють стихійну активність дитини, яка легко може перерости в агресивну поведінку. У цьому випадку доречно запропонувати матеріали, що потребують структуризації діяльності, тонкої сенсорної координації, самоконтролю. Замкнутим, емоційно затисненим, неспокійним дітям необхідно працювати з матеріалами, які передбачають широкі й вільні рухи тіла, – гуаш, фарби, великі пензлі, валик тощо.

Висновок. Отже, подальше дослідження полягає в обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх практичних психологів до використання засобів естетотерапії у професійній діяльності з різними категоріями населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бачманова Н. В. К вопросу о профессиональных способностях психолога / Н. В. Бачманова, Н. А. Стафурина // Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1985. – Вып. 5. – С. 72–77.
2. Дьяченко М. И. Психологическая проблема готовности к деятельности / М.И.Дьяченко, Л. А. Кандилович. – Минск: БГУ, 1976. – 234 с.
3. Жванія Т.В. Вивчення мотивів професійного самовизначення майбутніх психологів / Т.В. Жванія // Формування та розвиток особистості в умовах вищих навчальних закладів МНС України // Матеріали І міжвузівської науково–практичної конференції 19 грудня 2003 р. – Харків, 2003. – С. 27–30.
4. Мілютіна К.Л. Форми психокорекційного впливу. / Катерина Леонідівна Мілютіна – К.: Главник, 2007. – с.144. (Серія «Психол. інструментарій»). Бібліогр.: С.142 – 143.
5. Пов'якель Н. І. Саморегуляція професійного мислення в системі фахової підготовки практичного психолога : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Н. І. Пов'якель. – К., 2004. – 40 с.

6. Семиченко В. А. Пріоритети професійної підготовки: діяльнісний чи особистісний підхід? / В. А. Семиченко // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи. – К.: ВПОЛ, 2000. – С. 176–203.
7. Шандрук С. К. Специфіка підготовки практичних психологів до професійної діяльності / С. К. Шандрук // Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів у вищих навчальних закладах. – К.: Ніка-Центр, 2002. – С. 32–34
8. Федій О. А. Естетотерапія [навч. посібник] / Ольга Андріївна Федій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 256 с.

Рецензент

Тернопільська В. І. - д. пед. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2015

ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ ПРАКТИЧЕСКИХ ПСИХОЛОГОВ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ЭСТЕТОТЕРАПЕВТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Ратеева Виктория Александровна

руководитель психологической службы
Сумской государственной педагогической
университета имени А. С. Макаренка, г. Сумы
ratviktoriya@yandex.ru

Аннотация. Статья посвящена освещению понятий «готовность», «эстетотерапевтические средства», «психологическое здоровье», «здоровьесберегающие технологии». Обосновано структуру готовности будущих психологов к использованию в профессиональной деятельности средств эстетотерапии, включающей мотивационно-ориентационной, познавательного-операционный, эмоционально-волевой, оценочный компоненты.

Ключевые слова: будущие психологи; эстетотерапевтические технологии; здоровьесберегающие технологии; готовность к деятельности; профессиональная деятельность.

FORMATION OF FUTURE PRACTICAL PSYCHOLOGISTS FOR USING OF ESTETOTHERAPY TOOLS IN PROFESSIONAL ACTIVITY

Viktorya O. Ratyeyeva

Head of psychological services
Sumy State Pedagogical University A. S. Makarenka, Sumy
ratviktoriya@yandex.ru

Abstract. The article is devoted to coverage of the concepts of «readiness», «estetotherapy means», «psychological health», «health safety technology». Grounded structure of future

psychologists to use in the professional activities of esthetotherapy that includes motivational orientation, cognitive-operational, emotional and volitional, evaluation components.

Keywords: future psychologists; technology of esthetotherapy; healthsafety technology; readiness activities; professional activities.

REFERENCES (TRANSLITED AND TRANSLITIRETED)

1. Bachmanova N. V. To the question about the professional abilities of the psychologist / N. V. Bachmanova, N. A. Stafuryna // Modern psychological-pedagogical problems of higher education. . – L.: Yzd-vo LHU, 1985. – Vip. 5. – P. 72–77 (in Russian)
2. Diachenko M. Y. The sychological problems: preparedness / M. Y. Diachenko, L. A. Kandybovych. – Minsk: BSU, 1976. - 234 p. (in Russian)
3. Zhvaniia T.V. The study of motives of professional self future psychologists: / Formation and development of the individual in terms of higher educational institutions of the Ministry of Emergencies of Ukraine // T. V Zhvaniia / Materialy I mizhvuzivskoi naukovо–praktychnoi konferentsii 19 hrudnia 2003 r. – Kharkiv, 2003. – P. 27–30. (in Ukraine).
4. Miliutina K. L. Formy psikhokorektsiinoho vplyvu. / Katerina Leonidivna Milyutina - K. : Glavnik, 2007. - p.144. (Seriya «Psychological. Instrumentariy»). Bibliogr. : p.142 - 143. (in Ukraine).
5. Poviakel N. I. The professional thinking in the system of professional training Psychologist: Author. Thesis. on competition sciences. Degree of Doctor of Psychology. Sciences specials. 19.00.07 «Pedagogical and Developmental Psychology» / N. I. Poviakel. - K., 2004. - 40 p. (in Ukraine).
6. Semichenko V. A. Training: activity-whether personal approach? / VA Semichenko // Neperervna profesiyna osvita: problems, search Search, run. - K. : VIPOL, 2000. - P. 176-203. (in Ukraine).
7. Shandruk S. K. Specificity of training psychologists to professional activity / S.K Shandruk // Problems pidgotovki i pidvischennya kvalifikatsii practicality psihologiv have vischih navchalnih mortgages. - K. : Nika Center, 2002. - P. 32-34 (in Ukraine)
8. Fedii O. A. Training teachers to use of estetoterapiyi: theory and practice: [monohrafiia] / Olha Andriivna Fedii. – Poltava: PNPU, 2009. – 404 p. – (avt. – 27, 3 dr. ark.). (in Ukraine).